

## 2.4. A 2013. ÉVI SZAKKÉPZÉSI REFORM HATÁSA A TANULÓK KOMPETENCIÁIRA

HERMANN ZOLTÁN, HORN DÁNIEL & TORDAI DÁNIEL

### Bevezetés

2013 őszén a magyar szakképzés egy újabb reformjára került sor, amelynek egyik legfontosabb célja a szakképzés gyakorlatorientáltabbá tétele volt az érettségít nem adó képzésben. Ez a változás együtt járt az elméleti órák számának csökkentésével, különösen az első két évfolyamon.

Az átalakításokat megalapozó 2011-ben elfogadott törvény<sup>1</sup> 2013 szeptemberétől lépett életbe. A korábbi négy- vagy ötéves érettségít nem adó szakképzési programokat hároméves duális képzések váltották fel, aminek a keretében a tanulók már az első évtől, a szakképzés elejétől kaptak gyakorlati képzést is, illetve lehetővé vált, hogy már kilencedik évfolyamtól tanuló szerződést kössön velük egy képző vállalat.<sup>2</sup> Ennek következtében megnőtt a szakmai gyakorlati képzéssel töltött idő. Ugyanakkor jelentősen csökkent mind a szakmai, mind az általános elméleti képzés, és ezen belül is jelentősen csökkentek a közismereti tárgyak óraszámai (*Bükkí és szerzőtársai, 2014*).

A reformot követő években ennek a képzési típusnak az elnevezése is megváltozott, a korábbi szakiskolai megnevezést a szakközépiskola váltotta fel, míg az érettségít adó szakképzési programok (a korábbi szakközépiskolák) a szakgimnázium nevet kapták. Az alábbiakban az iskolatípusoknak ezeket a jelenleg érvényes megnevezéseit használjuk.

A 2013. évi reform előtti négyéves képzés során is csak az első két évben voltak jelen közismereti tárgyak, azonban az első két évben mind a matematika, mind a magyar nyelv és irodalom heti három órával szerepelt a tantervben, illetve helyet kapott az idegen nyelv és a természetismeret is. A 2013. évi reform után magyar nyelv és irodalomra és matematikára is csak heti két-két óra jutott a kilencedik évfolyamon, a tizedikben már csak egy-egy óra, a tizenegyedik évfolyamon pedig ezek a tantárgyak nem szerepelnek a tantervben.<sup>3</sup> Tehát a reform utáni kilencedik évfolyamon a tanulóknak heti egy-egy, a tizedik évfolyamon pedig két-két órával kevesebb magyar, illetve matematika órájuk volt, mint 2013 előtt.

A szakiskolai reform elsődleges, a nyilvánosság számára leginkább kommunikált célja az volt, hogy a leendő szakmunkások valós munkakörnyezetben szerezzenek gyakorlatot, így könnyebben lépjenek be a képzésük után a munkaerőpiacra. Az átalakítás tervezése során a német duális szakképzés volt a példa, ahol szintén minimális közismereti óraszám a jellemző, és a hangsúly a gyakorlati képzésen van, amelyet sok esetben vállalatok végeznek (*Dogossy, 2016*). Fontos azonban megemlíteni, hogy míg a német szakmunkás tanulók összességében legalább 7155, de bizonyos tartományokban akár 7950 közismereti óra után kezdik meg a tanulmányaikat, addig Magyarországon ez a szám csak 5742 óra (*Hajdu és szerzőtársai, 2015*). Vagyis egy szakképzésben részt vevő

1 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről.

2 A 2013. évi reform nem volt előzmény nélküli, a 2010-ben az iskolák egy részében, az iskola és a fenntartó döntése alapján bevezetett hároméves úgynevezett előrehozott szakképzési program hasonló szerkezetű képzést nyújtott (*Tárki-Tudok, 2012, Bükkí és szerzőtársai, 2012*).

3 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről; 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet 8. melléklete.

magyar tanuló valójában két-három évvel kevesebbet tölt közismereti tárgyak tanulásával, mint a német társai. A reform további céljai között szerepelt, hogy a képzési szerkezet jobban igazodjon a gazdaság igényeihez, átláthatóbb és költséghatékonyabb legyen a működés, továbbá cél volt a hátrányos helyzetű fiatalok képzésben tartása és felzárkóztatása is (NMF, 2014, 5. o.). A fiatalok képzésben tartása ugyanakkor nehézkesebbé vált azáltal, hogy a kormány a kilencedik évfolyamot 2012. szeptember elseje után kezdő diákok tankötelezettségi korhatárát leszállította 18 évről 16 évre.<sup>4</sup>

A szakirodalom szerint fontos különbségeket okozhat, ha a közoktatásban végzetek szakmaspecifikus képességeit az általános képességek rovására javítják. Bár a szakképzésben végzetek általában gyorsabban találnak képzettségüknek megfelelő állást a munkaerőpiacon (*Level és szerzőtársai*, 2014, *Ryan*, 2001, *van der Velden–Wolbers*, 2003), ez az előny az évek során átfordul az általános képzésben végzetek (azaz érettségizettek) javára (*Hanushek és szerzőtársai*, 2017) Az általános képességek hiánya hosszabb távon ahhoz vezethet, hogy a végzetek nem képesek alkalmazkodni a változó munkaerőpiaci környezethez, és így könnyebben munkanélkülivé válhatnak, illetve alacsonyabb bérért tudnak csak dolgozni. Ugyanakkor a középfokú szakképző programok időtartamának kiterjesztése nem feltétlenül jár kimutatható munkaerőpiaci hozammal fiatal korban sem (*Oosterbeek–Webbink*, 2007, *Hall* 2016).

Ebben az alfejezetben a 2013. évi reformnak a matematikai és szövegértési kompetenciákra gyakorolt hatását vizsgáljuk a reform előtti és a reform utáni kohorszoknak teszteredmény változásait összehasonlítva a nyolcadik és tizedik évfolyam között. A szövegértési és matematikai kompetenciák az általános készségek fontos elemei, vagyis a csökkenésük azt jelentheti – a szakirodalom nyomán –, hogy hosszabb távon az adott diákok munkaerőpiaci sikeressége is csökkenhet.

### Elemzés

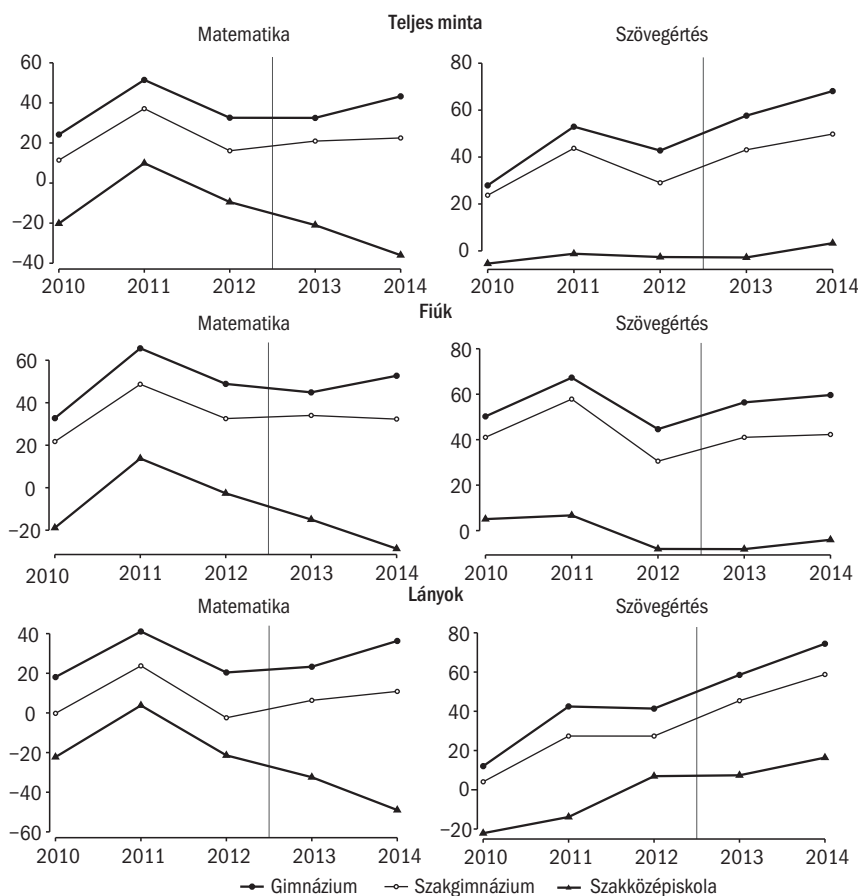
Az elemzéshez az Országos kompetenciamérés (OKM) 2010 és 2017 közötti nyolcadik és tizedik évfolyamos adatait használtuk fel. 2010-től kezdve azonos skálán kerültek mérésre a pontszámok, így a tesztek lehetővé teszik az különböző évek pontszámainak összehasonlítását egymással. A reform hatását a 2010–2014. években nyolcadikos kohorszok adatain vizsgáljuk. Az átlagpontszám a teljes mintát tekintve minden évben 1600 körül alakul szövegértésből és matematikából is, a szórás pedig rendre 200 pont.

Az eredményváltozónk a matematika és szövegértés tesztpontszámainak változása a nyolcadik és a tizedik iskolaév között. Az elemzési minta azokat a diákokat tartalmazza, akik a kilencedik és a tizedik évfolyamon nem, vagy csak egyszer ismételték évet. A tizedikben évvisméltő diákok esetében a korábbi tesztpontszámot vettük figyelembe. A mintából kizártuk a speciális szakiskolai programokat.

<sup>4</sup> 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről.

A 2.4.1. ábrán a nyolcadik és a tizedik évfolyamos tesztek közötti átlagos pontszámváltozása látható matematikából, illetve szövegértésből a teljes mintán, valamint nemekre bontva. A reform bevezetése után már az első évben megnő a különbség az érettségit nem adó szakképzés és a másik két iskolatípus tanulói között. A reform hatása látványosabb a matematika tesztpontszámánál, ahol a szakközépiskolások pontszámváltozása nemcsak a szakgimnazisták és a gimnazisták pontszámváltozásához képest alacsonyabb, de ennek az iskolatípusnak a korábbi értékeihez képest is egyre kisebb. Az ábrán jól látszik, hogy a reform utáni kohorszok matematikai és szövegértési tesztpontszámai romlanak a másik két iskolatípus tanulóiéhoz képest.

2.4.1. ábra: Átlagos tesztpontszámváltozás a nyolcadik és tizedik iskolaév között iskolatípus szerint, 2010–2014



Megjegyzés: Az év a nyolcadikos teszt évét jelöli.

Forrás: Saját szerkesztés.

A reform hatását a továbbiakban különbségek különbsége módszerrel becsüljük. Az elemzés során összehasonlítjuk a szakközépiskolások (kezelt cso-

port) teljesítményének a reform előtti és a reform utáni évek közötti változását a szakközépiskolák (kontrollcsoport) teljesítményének változásával ugyanebben a két időszakban. (Lényegében azonos eredményeket kapunk, ha a gimnáziumok is szerepelnek a kontrollcsoportban.) Feltételezve, hogy a tesztpontszámokra ható egyéb tényezők – beleértve a többi oktatáspolitikai intézkedést is – a szakközépiskolák és a szakközépiskolák diákjaira hasonló hatást gyakoroltak, a becslések a reform közvetlen oksági hatását mutatják.

A függő változó a tesztpontszámváltozás, azaz a tizedikes és nyolcadikos tesztpontszám különbsége. A fő magyarázó változók a szakközépiskolák és a reform utáni időszakot jelölő kétértékű (0, illetve 1 értéket felvevő) változók és ezek interakciója. Kontrollváltozóként szerepel minden becslésben a nyolcadikos matematika és szövegértés pontszámainak első, második és harmadik hatványa, a diákok neme, SNI- és HHH-státusa, az anya és apa iskolázottsága, a könyvek száma, illetve kohorszra és általános iskolára vonatkozó fix hatások. A tesztpontszámokat leszámítva minden változó kétértékű változóként szerepel a modellben. A hiányzó értékeket a tipikus értékkel pótoltuk, és a hiányzó értékeket önálló kétértékű változók jelölik. A reform hatását a „szakközépiskola × reform” interakciós változó együtthatója mutatja (2.4.1. táblázat).

**2.4.1. táblázat: A szakiskolai reform hatása a nyolcadik és tizedik iskolaév közötti tesztpontszámváltozásra**

	Teljes minta		Fiúk		Lányok	
	matematika	szövegértés	matematika	szövegértés	matematika	szövegértés
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Szakközépiskola × reform	-19,48*** (1,733)	-9,823*** (1,494)	-15,40*** (2,068)	-4,094** (1,852)	-23,81*** (2,581)	-13,28*** (2,105)
Reform	14,17*** (1,203)	11,57*** (1,041)	8,638*** (1,496)	-4,333*** (1,354)	22,19*** (1,679)	31,78*** (1,397)
Szakközépiskola	-64,97*** (1,160)	-73,41*** (1,012)	-74,53*** (1,372)	-81,11*** (1,258)	-49,82*** (1,643)	-62,53*** (1,343)
R <sup>2</sup>	0,362	0,308	0,337	0,321	0,415	0,320
Megfigyelések száma	199 975	200 097	112 754	112 780	87 221	87 317
Iskolák száma	25 477	25 482	19 479	19 482	17 143	17 150

Megjegyzés: Súlyozatlan OLS-becslések.

Kontrollváltozók: 8.-os teszteredmények első, második és harmadik hatványa mindkét kompetenciaterületen, nem, SNI- és HHH-státus, az anya és apa iskolázottsága kategóriái, a könyvek száma kategóriái, a nyolcadik osztályos teszt évének kategóriái, és a kontrollváltozók hiányzó értékeit jelölő kétértékű változók.

Zárójelben az iskolatípus–intézmény–telephely szinten klaszterezett standard standard hibák.

\*\*\*1 százalékos, \*\*5 százalékos, \*10 százalékos szinten szignifikáns.

Forrás: Saját számítás az OKM 2010–2017-es adatai alapján.

Az eredmények megerősítik az 2.4.1. ábra alapján levonható következtetéseket. A reform nyomán mindkét kompetenciaterületen csökkentek a teszteredmények, de a matematika pontszámok változására volt nagyobb hatással a reform.

A szakközépiskolások pontszámváltozása nyolcadik és tizedik évfolyam között 19,5 ponttal volt kevesebb 2013-tól a reform következtében. A fiúknál ez a változás valamivel kisebb (–15,4 pont), a lányoknál nagyobb (közel –23,8 pont). A képzés átalakításának kisebb hatása volt a szövegértési pontszámok változására, itt a teljes mintán –9,8, a fiúknál –4,1, a lányoknál –13,3 pont volt a reform hatása. Az eltérés mögött az állhat, hogy a szövegértési kompetenciákat a diákok gyakrabban használják a tanórákon kívül, mint a matematikai készségeket, s így feltehetően az utóbbiakat az iskola erősebben befolyásolja.

A becsült hatásnagyságok alapján azt mondhatjuk, hogy míg a reform előtt a szakgimnazista és szakközépiskolás diákok tizedik osztályos átlagpontszáma között matematikából hozzávetőlegesen 180, szövegértésből 200 pontnyi különbség volt, a becslési eredmények alapján a reform hatására a szakközépiskolások lemaradása matematikából több mint 10, szövegértésből 5 százalékkal nőtt.

A reform hatásának becslését torzíthatja, hogy időközben, 2012 szeptemberétől, a tankötelezettségi kor 18-ról 16 évre csökkent, és ennek hatására változhatott a diákok összetétele a tizedik évfolyamon.<sup>5</sup> Leginkább az érettségít nem adó szakképzésben számíthatunk arra, hogy 16 éves kor után több lesz a lemorzsolódó. Mivel a rosszabb képességű tanulók nagyobb valószínűséggel morzsolódnak le, így ennek hatására 2012 után várhatóan relatíve jobb lesz a szakközépiskolások átlagos teljesítménye, mint előtte. Vagyis ez a hatás torzíthatja a reform hatásának becslését.

Az adatok azonban azt mutatják, hogy nem ez áll az eredmények mögött. A csökkentett korhatárt a 2012-ben a középfokú oktatásba lépő évfolyammal kezdve, felmenő rendszerben vezették be. A 2012-es nyolcadikos kohorszot tehát a 16 éves korhatár már érintette, a szakképzési reform azonban még nem. A 2.4.1. táblázat becsléseit a 2012-es és 2013-as kohorszokra szűkített mintán megismételve, lényegében változatlan eredményeket kapunk; a reform azonos korhatár mellett is csökkentette a tanulói teljesítményeket.

### Következtetések

Össességében elmondható, hogy a 2013. évi szakképzési reform rontotta az érettségít nem adó szakképzésben tanulók matematikai és szövegértési készségeit, különösen matematikából, és nagyobb mértékben a lányok esetében. Bár jelen elemzésünk arra nem tud válaszolni, hogy vajon a reform javította-e ezeknek a tanulóknak a munkába állási esélyeit, azt látjuk, hogy két év szakközépiskolai képzés után a tanulók általános képességei rosszabbak a reform után, mint előtte, és hogy a hatás jelentősnek mondható. Feltevésünk az, hogy ez a romlás a lecsökkentett közismereti óraszám hatásának tulajdonítható. Ráadásul valószínű, hogy még ha inkább gyakorlatorientált képzés elő is segíti a tanulók gyors munkaerőpiaci elhelyezkedését, a romló általános képességek hosszabb távon rontani fogják a munkaerőpiaci kilátásaikat is.

<sup>5</sup> A becsléseket az is torzíthatja, ha a reform hatással volt a továbbtanulási döntésekre, és ennek nyomán a szakközépiskolás, illetve szakgimnazista diákok összetétele jelentősen megváltozott. Ez azonban nem valószínű, a megfigyelt egyéni jellemzők átlagos értékei nem változtak számottevően.

## Hivatkozások

- BÜKKI ESZTER–DOMJÁN KRISZTINA–MÁRTONFI GYÖRGY–VINCZÉNÉ FEKETE LÍDIA (2012): A szakképzés Magyarországon. ReferNet országjelentés. Oktatásfejlesztő Központ–TKKI, Budapest.
- BÜKKI ESZTER–DOMJÁN KRISZTINA–MÁRTONFI GYÖRGY–VINCZÉNÉ FEKETE LÍDIA (2014): *Hungary VET in Europe – Country Report 2014*. Hungary. Oktatásfejlesztő Központ–TKKI, Budapest.
- DOGOSY KATALIN (2016): *Életkép a Szakképzésről. „Ezer négyzetméternyi tanműhelyünk nincs rendesen kihasználva”*. Új Pedagógiai Szemle, 66. évf. 1–2. sz. 97–100. o.
- HAJDU TAMÁS–HERMANN ZOLTÁN–HORN DÁNIEL–KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS–VARGA JÚLIA (2015): *Az érettségi védelmében*. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek. BWP, 2015/1. MTA KRTK KTI és Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék, Budapest.
- HALL, C. (2016): *Does more general education reduce the risk of future unemployment? Evidence from an expansion of vocational upper secondary education*. Economics of Education Review, Vol. 52. 251–271. o.
- HANUSHEK, E. A.–SCHWERDT, G. WOESSMANN, L.–ZHANG, L. (2017): *General Education, Vocational Education, and Labor-Market Outcomes over the Life-Cycle*. Journal of Human Resources. Vol. 52. No. 1. 48–87. o.
- LEVELS, M.–VAN DER VELDEN, R.–DI STASIO, V. (2014): *From School to Fitting Work: How Education-to-Job Matching of European School Leavers Is Related to Educational System Characteristics*. Acta Sociologica, Vol. 57. No. 4. 341–361. o.
- NMH (2014): *A Szakképzés szabályozása. Tájékoztató a szakképzési szakértők szakképzési változásokra való felkészítéséhez*. Nemzeti Munkaügyi Hivatal, Budapest.
- OOSTERBEEK, H.–WEBBINK, D. (2007): *Wage effects of an extra year of basic vocational education*. Economics of Education Review, Vol. 26. No. 4. 408–419. o.
- RYAN, P. (2001): *The School-to-Work Transition: A Cross-National Perspective*. Journal of Economic Literature, Vol. 39. No. 1. 34–92. o.
- Tárki-Tudok (2012): *Előrehozott szakképzés*. Záró Tanulmány. Tudásmenedzsment és Oktatáskutató Központ Zrt., Budapest.
- VAN DER VELDEN, R. K.–WOLBERS, M. H. J. (2003): *The Integration of Young People into the Labour Market: The Role of Training Systems and Labour Market Regulation*. Megjelent: Müller, W.–Gangl, M. (szerk.): *Transitions from education to work in Europe. The integration of youth into EU labour markets*. 7. fejezet, Oxford University Press, Oxford, 186–211. o.